

תוכן עניינים

1. **הקדמה**.....1
2. **הגדרות חברתיות, פוליטיות ומדיניות של זקנה**.....2
3. **מדיניות רווחה וביטחון סוציאלי של קשישים בישראל**.....6
4. **עולים חדשים בישראל ומדיניות הרווחה**.....13
5. **ביטחון סוציאלי של עולים בגיל זקנה היום**.....17
6. **דיון ומסקנות**.....24
7. **ביבליוגרפיה**.....28

1. הקדמה

ישראל הינה מדינה של מהגרים. ריבוי התרבויות והמוצאים האתניים המגוונים, מרכיבים פסיפס חברתי מיוחד. בד בבד, ייחודיות זו גם משקפת קשיים רבים של אוכלוסיית העולים בישראל. עבודה זו מתייחסת באופן ספציפי לאוכלוסיית העולים הקשישים אשר חיים בישראל.

לאורך השנים התקיימו גלי עלייה והגירה ממדינות שונות, היה זה כיוזמה של מדינת ישראל או בעקבות תהליכים פוליטיים במדינות המוצא. גלי העליות של יהודים מרחבי העולם החלו בסוף שנות המאה התשע עשרה. הקבוצות אשר הגיעו לישראל הורכבו מאנשים בגילאים מגוונים, ביניהם שכבת אוכלוסייה מבוגרת. קבוצת אוכלוסייה זו, במקרים רבים נאלצה לוותר על זכויותיה הסוציאליות במדינות המוצא, בלי להרוויח זכויות דומות בישראל (אמית, 2008).

יחד עם זאת, מתקיימת גם עלייה מתמשכת ומרשימה בתוחלת החיים, הודות להתפתחות המואצת של הטכנולוגיה בעשרות השנים האחרונות. כך, החל להיווצר גידול דרמטי באוכלוסייה הקשישה בעולם בכלל ובארץ בפרט (יקוביץ, בריק וקטן, 2014). לאור כך, מדינת ישראל נאלצת להתמודד עם מצב ייחודי בבחינת הרכבת מדיניות ביטחון סוציאלי לאוכלוסייה המבוגרת בישראל.

אם כן, הן השינויים ברחבי העולם בקרב האוכלוסייה הקשישה, תוחלת החיים שעולה, יחד עם גלי ההגירה בעולם, והן החשיבות שיש לעלייה לארץ ישראל, כל אלה יחד שמים נושא זה בחשיבות רבה למחקר. לכן, שאלת המחקר הינה: כיצד הזכויות הסוציאליות של עולים חדשים לקראת גיל הפרישה ובגיל הפרישה משפיעות על מצבם הכלכלי והחברתי? כדי לקבל תמונה רחבה ביחס לשאלת מחקר זו, יש למפות ולקבל את המידע הדרוש על מצבם של קשישים עולים בישראל. קיימת חשיבות רבה בעיסוק בנושא זה, מכיון שישראל בהגדרתה, מדינת עולים. מעבר לכך, מדינת ישראל הוקמה לשם מתן מקלט לכל יהודי ברחבי העולם.

המחקר הנוכחי יעשה שימוש במתודולוגיה עיונית, תוך קיבוץ מאמרים, נתונים ומחקרים עבור כל פריט של כל משתנה במחקר. מחקר עיוני מאפשר לקבץ את כלל הספרות הן התאורטית והן המחקרית אשר קיימת בנושא הייחודי הזה, הספרות הקיימת עבור כל משתנה בנפרד במחקר ועבור שני המשתנים יחד. האפשרות הרחבה הזו מצטרפת לעובדה שהמחקר הקיים בנושא זה הינו בראשיתו. על כן, ביצוע המחקר, תוך שימוש במתודולוגיה עיונית, הינו הדרך היעילה ביותר לקבל את מירב המידע הקיים כיום בנושא זה. זאת מתוך ההכרה, כי מחקר עיוני כזה עשוי להוות בסיס למחקרים אמפיריים בעתיד.

אם כן, במחקר זה תתבצע סקירה של מצבם הכלכלי והחברתי של עולים קשישים בישראל. תוך התייחסות לצרכיהם של קשישים עולים בישראל. המשתנה של זכויות סוציאליות של עולים קשישים יקבל התייחסות באמצעות סקירה היסטורית על מדיניות הרווחה והביטחון הסוציאלי של קשישים בישראל, תוך פירוט כלל החוקים ההטבות והזכויות של קשישים בישראל בכלל ושל עולים קשישים בישראל בפרט. לבסוף, תתבצע סקירה של מחקרים שונים אשר בחנו את מצבם הנוכחי של קשישים בישראל בפרט, ושל עולים קשישים החיים בישראל, תוך השוואה בינלאומית. לבסוף, יתקיים דיון אשר יפרט את המסקנות ואת החשיבות הרבה לשינוי מדיניות בישראל בנוגע לזכויותיהם של עולים קשישים.

2. הגדרות חברתיות, פוליטיות ומדיניות של זקנה

2.1 הזדקנות בעידן המודרני

תופעת ההזדקנות בעידן המודרני קיבלה פנים שונות וייחודיות לעומת תקופות קודמות. אוכלוסיית העולם הייתה סטטית באופן יחס עד תחילת המאה ה-18. עד אז החיים היו ברוטליים וקצרים. מאז, ההרכב

והגודל של אוכלוסיית העולם השתנו באופן דרמטי. יותר משלושה עשורים כבר התווספו לממוצע תוחלת החיים. התצפיות הן כי במהלך המאה העשרים ואחת יתווספו עוד שני עשורים לממוצע תוחלת החיים. כמו כן, התצפיות הן כי עד אמצע המאה, אוכלוסיית העולם תגדל לתשע ביליון אנשים (Doron & Golan, 2007).

שינויים אלה הינם תוצאה של שינויים בתוחלת החיים, עקב ההתקדמות המואצת של הטכנולוגיה והרפואה. בשנת 1950, כמאתיים מיליון אנשים ברחבי העולם היו בני שישים או יותר, כ 8.1% מאוכלוסיית העולם. עד שנת 2050, פלח זה באוכלוסייה צפוי לגדול ל 1.8 ביליון אנשים, שיהיו כ 20% מאוכלוסיית העולם. אם כן, על פי נתונים אלה, תופעת ההזדקנות בעולם הינה לא פחות ממהפכה דמוגרפית (Doron & Golan, 2007).

העידן המודרני והפוסט מודרני הביאו עימם הבניות חברתיות ותרבותיות חדשות ביחס לזקנה. בחברות מסורתיות בעבר, הקשיש היה בעל מעמד של כבוד במסגרת המשפחתית המצומצמת והמורחבת. קשישים היו המנהיגים החברתיים והובילו את משפחתם וקהילתם. בתרבות כיום, ערך הקשיש בחברה ירד (קפלן ושרעבי, 2013).

כך, נוצר המצב בו שכבת האוכלוסייה המזדקנת, על ניסיונה וחוכמתה, נתפסת כלא חשובה. על כן, החברה קובעת כי על האדם הזקן להפסיק לעסוק בתפקידים הכלכליים והחברתיים שלו, ובפועל להרחיק את עצמו מהחברה שאינה מעוניינת לחזות בתהליך הזדקנותו. תהליך דומה של הרחקה מהעין הציבורית מתרחש במצב של הגירה. למעשה גם המהגר וגם הזקן שניהם נתפסים כלא רלוונטיים ועלכן נדחקים לשולי החברה. מצב הדחיקה והפגיעות קשה במיוחד במצב בו המהגר הוא זקן (קפלן ושרעבי, 2013).

ישנו קונצנזוס בספרות כי האוכלוסייה המבוגרת בעולם תהיה אחת מהקבוצות הסוציאקונומיות החשובות ביותר בהתפתחות עמים. שינוי דמוגרפי כזה יהיה בעל השלכות משמעותיות בכל הקשור ביחסי עבודה, גידול כלכלי, ויחסים סוציאקונומיים בין לאומיים. ההשלכות של גידול זה תהיינה גם על מדיניות רווחה. גידול זה יהווה מכשול כלכלי על תקציבי בריאות ורווחה בקרב מדינות מתפתחות (Doron & Golan, 2007).

במקרה הספציפי של ישראל, השינויים הגלובליים ביחס להזדקנות השפיעו גם על ישראל. במהלך השנים הראשונות לקבלת העצמאות על מדינת ישראל, ישראל היתה חברה צעירה יחסית. בשנת 1955, תושבי ישראל מעל גיל 65, היוו כ 5% מהאוכלוסייה הכללית (Doron & Golan, 2007).